

Miloš Obilić.

(Po srbskih narodnih pesnih spisal Fr. Hubad.)

(Konec.)

6. Miloš in car Lazar.

tem je prišel na srbski prestol car Lazar. Na njegovem dvoru so se zbrali najslavnejši junaki, kakor stari Jug Bogdan s svojimi sinovi devet Jugovičev, Vuk Branković, Toplica Milan, Kosančić Ivan in mnogo drugih. Tudi Miloš je stopil v njihovo kolo, ker je slóvel po junaštvu. S svojim junaškim vedenjem se je prikupil caru takó, da mu je dovolil marsikaj, kar si ni smel upati nobeden drug. S tem si je pa nakopal sovraštvo Vuka Brankovića, zeta Lazarjevega. Ta ga ni mogel trpeti, ker je bil sam ohol in častilakom, a njegovo junaštvo ni bilo nič kaj posebno.

Nekdaj je bil car Lazar s svojimi junaki na Kruševcu. Po službi božjéj sedejo k mizi in se veselé. Zdejci reče Lazar: „Zaželel sem divjačine, hajdimo do Jastreb planine, videli bodeмо, kdo je bolji junak, kdo nalovi več divjačine!“ Odpravijo se na pot. Pod planino postavijo šotor in car reče Milošu: „Ostani pri meni v šotoru, a drugi naj gredó na lov!“ Jug Bogdan s sinovi in Vuk Branković gredó loviti pa ne ujamejo ničesar. Ko se vračajo brez plena z gore, reče Vuk Jug-Bogdanu: „Miloš je kriv, da nismo ujeli ničesar. Zahtevaj od cara, naj spodi Miloša od sebe!“ Bogdan stori res takó; ali Lazar odgovori: „Ljubi tast, lahko bi spodil Miloša, ali on mi je desna roka s svojima pobratimoma. Ako bi spodil njega, kdo bi branil moje carstvo?“ Pri teh besedah ustanéjo gospodje od mize in pravijo: „Res je, nad Miloša ga ni junaka, ki bi te branil Turkov. Ne tiraj ga od sebe; pošlji ga raje na planino loviti, pokazalo se bode, da je junak!“

Car pokliče Miloša in mu veva, naj gre po divjačine. S svojim pobratimom Milanom Toplico odjašeta na lov. Prijezdita do jezera na gori in sedeta pod jelo. Na jedenkrat zašumi po zraku in zmaj z Jastreba prileti do jezera. Kraj vode sleče svoje peróti in skoči v jezero, da se okoplje. Toplica Milan ga zapazi, hitro položi streló na lok, da bi ustrelil zmaja. Ali Miloš ga prime za roko in pravi: „Ne ubijaj takega junaka!“ Na to se splazi sam do jezera, vzame zmaju peroti in obleko, pa jo prinese pod jelo.

Ko pride zmaj iz vode, ne najde perót in obleke, zato zavpije: „Oj Miloš! kje ste moji peróti in moja obleka. Nikdo drug jih ni vzel kakor ti. Ne pogubi me! Znam, da si junak, kakeršnega še ni rodila druga mati!“ Miloš ga povabi k sebi. Ker pa zmaj ni imel obleke, podá mu Miloš plašč, da se ogne. Pod jelo se pozdravljajo in pijó hladno vince in zmaj jima pripoveduje, da so ga bili hoteli ujeti junaki, ki so bili pred njima na lovu, a on jih je razgal na vse strani. Da bi pa dokazal Miloš, kako je premogel zmaja, pošlje Toplico Milana z zmajevimi peroti k Lazarju, naj mu jih pokaže in zopet nazaj prinese. Čudil se je car in junaki tolikemu junaštvu.

Ko prinese Milan peroti nazaj, vrne jih Miloš zmaju z Jastreba in ta se poslovi od njiju, obljubi jima svojo pomoč v stiski ter odleti. Junaka pa začneta lov. Dolgo nista našla divjačine, kar zagledata na zelenej grivi (trati)

jelena in košuto. Hitro položita strele na lok in ustrelita. Miloš ustrelji košuto, Milan pa jelena.

Razveseli se car, ko mu prineseta bogat plen in še Jug-Bogdan se spravi z Milošem in mu prizná junaštvo.

Hudo je peklo to Vuka Brankovića. Misli in misli, kako bi pogubil junaka. Deželi Kora-Vlaška in Kara-Bogdanska ste bile na dolgu, niste hoteli več plačevati davka caru Lazarju. Poslal je bil sicer vže Vuka Brankovića in njegove brate, naj iztirjajo davek, ali ti so bili prišli s praznimi rokami domov. Vuk Branković, zviti lisjak, svetuje toraj Lazarju, naj pošlje Miloša po „harač“ (davek, kateri so plačevali od vsake glave) in po dačo. Miloš ustane na vse zgodaj in zasede Ždralina. Hči Lazarjeva, lepa Jelisava, ga nagovori z okna, rekoč: „Vojvoda Miloš, véрни moj sluga, ne boj se! Kara-Vlaška in Kara-Bogdanska nečete plačevati davka zato, ker je bil poslal car Brankoviče ponj; ti so tirjali davek po dvakrat in trikrat, zato ste se uprli deželi. Ko pa prideš ti v zemljo Kara-Vlaško, vzprejel te bode Kara-beg prav prijazno. Ostani dva dni pri njem; a tretji dan te bode vprašal, kakov posel te je pripeljal tja. Pokaži mu carovo pismo, dal ti bode davek rad in dal ti bode še celó spremljevalcev v zemljo Kara-Bogdansko. Tam ostani tri dni pri Bogdan-begu. Četrti dan te bode vprašal, kaj želiš; pokaži mu pismo in vse pojde dobro. Ko se pa vrneš pridi k meni in povej, kako je bilo!“

Miloš se poslovi. Pride v zemljo Kara-Vlaško in Kara-Bogdansko in vse se je zgodilo, kakor mu je bila pravila Jelisava. Dali so mu radovoljno davek. Šestdeset mezgov je nosilo denarje, ko je prišel v Krušev-dol. Car Lazar mu pride sam naproti, objame in poljubi ga, pa reče: „Odpusti mi, véрни moj sluga, grešil sem proti tebi!“ Za plačilo mu pa dá hčerko Jelisavo za ženo in ga postavi blagajnika vsega cesarstva. Vuka Brankovića je pa jezilo to takó, da je ležal tri dni in tri noči v postelji.

Kmalu po tem ga pošlje Lazar k Latinóm, naj iztirja davek. Latini vzprejmó carovega poslanca z veliko slavo, kažejo mu mesto in ga peljejo pred cerkvo sv. Dimitrije in se hvalijo, da drugod nikjer nimajo tako lepih hiš božjih. Ta oholost razjezi Miloša; začne jim naštevati, koliko slavnih in lepih samostanov in cerkev so postavili srbski cari in vojvode sebi zadužbine ter konča z besedami: „Kaj je vaša cerkev! Svoj buzdovan lahko vržem preko nje!“ Tega mu Latini niso hoteli verjeti in stavijo tisoč cekinov, da buzdovana ne vrže preko cerkve. Miloš si pa zasučé rokave, zgrabi buzdovan ter se moli Bogu istinemu:

„Prosti, Bože i bijela crkvo!

Da se jednom bacim preko tebe:

Ne ću na te, nego preko tebe.“*)

Krepko zavihiti buzdovan, da se skrrije malo ne med oblake. Visoko preko cerkve je letel buzdovan in pade onkraj cerkve na banovo palačo, prebije streho in strop ter ubije dva banova sina in več druge gospóde. Latini čudijo se tolikej moči; a jezni zgrabijo junaka in ga vržejo v temnico.

Dolgo tuguje jetnik v ječi ter gleda pri oknu, da bi koga zagledal. Nekega dne ugleda cigana Kosto pa mu reče: „Po Bogu mi brat, cigan Kosta!

*) Oprosti Bog in bela cerkev! — Da se vržem jedenkrat preko tebe: — Nečem náte, nego preko tebe.

Evó ti tri cekine, prinesi mi list papirja in pero!“ Kosta mu prinese. Ker pa junak ni imel črnila, rani se s peresom in napiše sè svojo krvjo pismo caru Lazarju in mu pové, kako in kaj. Cigan nese pismo srbskemu caru. Ko ta zvé, kako se godi njegovemu poslanecu, napiše drugo pismo latinskej gospódi in jim ga pošlje. Bilo je napisano: „Čujete li gospóda Latinska! pustite mi zeta Miloša. Dajte mu davek od zemlje in obklado tisoč cekinov. Če ga ne izpustite takój, vera moja tako mi pomogle! s Srbi in Magjari pridem nad vas in opustošim vašo deželo z mečem in ognjem!“

Latini se prestrašijo, ko prečitajo pismo; hitro izpusté Miloša iz temnice, dajó mu davek in tisoč cekinov ter ga spusté domóv.

7. *Miloševa smrt.*

Dolgo je še junačil Miloš, pridobil si je slavo nad vsemi junaki. Za srbsko carstvo pa je bilo vedno huje. Turki so pritiskali z velikim naporom. Sultan Murat zbere na Kosovem polji brezštevilno vojsko, da bi vzel Lazarju cesarstvo. Lazar zbere svoje junake in je pošlje proti sovražniku. Predno otide sam za njimi, zbere svojo gospódo v Kruševci. Od vseh strani so prihajali junaki. Vuk Branković je pa vedno le črnil Miloša, češ, da hoče izdati v boji svojega cara. Lazar pa ne reče ničesar na to. Zvečer pred odhodom v boj napravi Lazar velike gosti. Na desno poleg cara je sedel stari Jug-Bogdan s svojimi sinovi, devetimi Jugoviči, a na levo Vuk Branković. Potem se je vrstila vsa druga gospóda in ob koncu mize je sedel vojvoda Miloš s svojima pobratimoma Kosančičem Ivanom in Toplico Milanom. Med jedjo vzame Lazar zlato čašo polno vina pa govori: „Komu naj nazdravim to čašo? Ako napijem po starešinstvu, napil bodem staremu Jug-Bogdanu; ako napijem po gospódstvu, napil bodem Vuku Brankoviću; ako napijem po milosti, napil bi Jugovičem; ako napijem po lepóti, napil bi Kosančiču Ivanu; ako napijem po višini, napil bi Toplici Ivanu: ako pa naj napijem po junaštvu, napijem naj vojvodi Milošu. Ali nikomur drugemu ne bodem napil nego na zdravje Milošu Obiliću: Zdrav, Miloš, véрни in nevéрни! Prvi moj vérník in zadnji nevérník! Jutri me bodeš izdal na Kosovem polji; k turškemu Muratu bodeš pobegnil. Ali, zdrav mi bodi! Zdravico popij, popij vino in na čast ti čaša!“ Vse ostrmi pri teh besedah, Miloš pa skoči na noge, prikloni se do črne zemlje in reče: „Hvala ti, slavni car Lazar! hvala ti na tvojej zdravici, na zdravici in na daru, a hvala ti ne bodi na tvojej besedi! Tako me ne ubila vera. Jaz nisem bil nikdar nezvest in nikdar tudi ne bodem, ampak jutri mislim umreti na Kosovem polji za vero krščansko. Nezvestnik sedi tebi na levej. O prokleti Vuk Branković! jutri je slavni dan, sv. Vida, na Kosovem polji vidimo, kdo je zvest, kdo nezvest! Za Boga mi velikega! jutri zjutraj otidem na Kosovo. Umoril bodem turškega cara Murata. Ako mi Bog dá in sreča junaška, da se vrnem zdrav v Kruševac, zgrabim Vuka Brankovića, privežem ga na bojno kopje, kakor žena kodeljo na preslico, ter ga ponese na Kosovo polje!“ Izpije vino in zapusti gospódo.

Še tist večer se napoti s svojim pobratimom Ivanom Kosančičem proti sovražniku. Toplico Milana je pustil za vodjo svoje četi. Vso noč sta se plazila junaka okolo turškega tabora, da bi zvedela, kje je šotor Muratov. Komaj se je začelo daniti, prideta do vode Sitnice. Tam pusti Miloš Kosan-

čiča, da ga naj čaka. Sam preplava vodo in pride brez orožja do turških straž. Prosi jih, naj ga peljejo k Muratu. Mislili so Turki, da junak hoče izdati svoje, zato ga peljejo k sultanu. Globoko se prikloni Miloš pred Muratom, kakor bi se mu hotel udati, ali kakor blisk potegne nož izpod obleke in ga zasadi Muratu v prsi, da se zvrne mrtev na tla. Hitro beži junak nazaj proti Sitnici. Skoraj bi bil utekel, ali izpodtakne se na potu in pade na tla. Turki prideró za njim in ga proderó s sulicami, da izdahne junaško svojo dušo. Tako se je žrtvoval za svoj dom in za vero krščansko. Ali turški vojvode so zatajili smrt Muratovo. Hitro vodijo vojske proti kristjanom. Uname se strašen boj. Srbi so sekali Turke po ves dan; večkrat so jih vže zapodili. Ali ko se raznese mej njimi žalostna vest, da je poginil car Lazar in vidijo, da je zbežal Vuk Branković s svojimi konjiki k Turkom, spusté se v beg. Takó je padlo srbsko carstvo na Vidov dan 1389. l. po izdajstvu nezvestega Vuka Brankovića. Milošu pa pojó še danes slavo in čast slepci in jo bodo peli na veke.

— x —

S i r o t a.

Sirotam olajšuj gorje.
S. Gregorčič.

Glavo je brlela luč v sobici predmestja in le motno razsvetljevala prostor, ki je bil poln britkosti. Na postelji, nad katero je visela slika Matere Božje, ležala je bledea, prepala žena. Počasi in težavno je sópla. Vse je bilo tiho; le sem in tjà se je slišal vzdih deklice, ki je pred posteljo klečé močila s solzami rjuho. Bolnica videč svoje dete pred seboj, obrne se k deklici in se pripravi, da bi še jedenkrat govorila z njo, predno se loči z zemlje. Videlo se je, da je zeló slaba in da res ne bode več dolgo mej živimi. „Ljuba Zorislava!“ začne govoriti, „ne jokaj, saj ti nič ne koristi. Ako me ljubi Bog vzame, usmilili se te bodo dobri ljudje in bodo zate skrbeli. Premoženja ti ne morem zapustiti, ker nič nimamo razven pohištva, ki je pa vže vse staro in slabo. Sorodnikov tudi nimaš; vsi so vže pomrli. Samó jeden morda še živi, pa sam Bog vé, kje je. Moj brat namreč je šel v tujino. Izučil se je bil za trgovca in potem je odšel po svetu. Prva leta je večkrat domóv pisal. Pozneje so pa izostala pisma, in nič nisem več čula o njem. Ne vem, ali je še živ, ali je vže umrl.“ Ko je te besede izpregovorila, vstopi stara postrežnica Meta. Videč, da luč slabo gori, popravi jo. Potem sede k postelji in vpraša bolnico, če kaj želi. Preslaba od govorjenja ne odgovori ničesar, le z glavo odkima v znamenje, da nima nobene potrebe. „Spat pojdi, Zorislava!“ zašepče stara Meta deklici na uho, „saj vidim, da si zaspana. Mati bodo tudi zaspali.“ Voljno se udá deklica temu nasvetu in se poda k počitku. Še prej pa mater poljubi, ki jej naredé križ na čelo. Kmalu potem je zaspala. V sanjah je videla mater na mrtvaškem odru. Bili so belo oblečeni, in na obeh straneh odra so stali angelji prepevaje krasne pesni. Nič ni bilo tóge, nič žalosti videti. Tudi Zorislavi ni bilo hudo; zdelo se jej je, kakor bi bila kaka slovesnost napravljena materi na čast. In ko je bilo treba mater odnesti, niso je zaprli v krsto, nego angelj je pristopil, postavil jej vенеč na glavo in vsi skupaj so splavali k nebu. Mati pa so Zorislavo prijazno gledali in jej